

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Філософський факультет
Кафедра теорії та історії політичної науки

Шипунов Геннадій Володимирович

**Методичні рекомендації та матеріали для вивчення
навчальної дисципліни**

“СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН ТА РОЗВИТКУ”

для студентів першого року навчання спеціальності 052 «Політологія»
освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» (денна форма навчання)

Львів 2022

Затверджено на засіданні кафедри теорії та історії політичної науки

Протокол № 1 від 31 серпня 2022 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету

Протокол № 272/7 від 21.09. 2022 року

ЗМІСТ

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни.....	3
2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни.....	4
3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни	7
4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни.....	8
5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни	10
6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література	14
7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни	20
8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів.....	21
9. Розподіл балів, що присвоюється студентам	22
10. Контрольні питання для підсумкового контролю (заліку).....	23

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань <u>05 «Соціальні та поведінкові науки»</u>	Вибіркова
	Спеціальність <u>052 «Політологія»</u>	
Модулів – 1		<i>Рік підготовки:</i>
Змістових модулів – 1		1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає		<i>Семестр</i>
Загальна кількість годин – 120		2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 5,5	Освітньо-кваліфікаційний рівень: другий (магістерський)	16 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>
		16 год.
		<i>Лабораторні</i>
		0 год.
		<i>Самостійна робота</i>
		88 год.
		<i>Індивідуальні завдання: 0 год.</i>
<i>Вид контролю: залік</i>		

2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни навчальної дисципліни

Навчальний курс „Сучасні теорії політичних змін та розвитку” є вибірковою дисципліною студентів-магістрантів спеціальності “Політологія”. Вона викладається в 2 семестрі в обсязі 4 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS). Дисципліна покликана забезпечити ґрунтовні знання у сфері сучасних теорій політичних змін та розвитку. Особлива увага під час вивчення курсу „Сучасні теорії політичних змін та розвитку” приділяється формуванню аналітичних навичок, вмінню доцільно використовувати отримані знання для вирішення теоретичних та прикладних проблем.

Мета вибіркової навчальної дисципліни „Сучасні теорії політичних змін та розвитку” – формування у майбутніх магістрів політології системного погляду на методологічні особливості дослідження сучасних теорій політичних змін та розвитку; історико-методологічні витоки сучасних теорій політичних змін та розвитку, зокрема в контексті концепцій О. Конта, Г. Спенсера, Е. Дюркгейма; основні положення модернізаційної парадигми розвитку; основні підходи до визначення сучасності; проблеми інститутів та інституалізації в процесі політичної модернізації; сутність та типи модернізаційних процесів; загальну характеристику, принципи та періодизацію постмодерну; теоретичні джерела постмодернізму; на постмодерні суспільства, зокрема в контексті дискусій Ж.-Ф. Ліотара, З. Баумана, В. Вельша, У. Бека, Е. Гідденса; політичні трансформації крізь призму криз розвитку; революції як особливий тип політичної зміни; специфіку співвідношення модернізації та демократизації; основні положення транзитологічної парадигми; перспективи вітчизняних політичних змін крізь призму функціонування політичного режиму сучасної України. На цій основі сформувані у майбутніх політологів вміння користуватися категорійно-понятійним апаратом з цього курсу, користуватися літературою та довідковим матеріалом з цієї проблематики; визначати основні теоретико-методологічні підходи до розуміння політичних змін та розвитку; визначати взаємозв'язок між політичним розвитком та політичними змінами, зокрема в контексті трансформації політичних режимів; крізь цю призму формувати критичне мислення; оцінювати сучасну політичну практику, визначати умови та причини того чи іншого політичного процесу, особливості їхнього перебігу, можливості управління ними; визначити якісні зміни у процесі трансформації політичного режиму України.

Крім того, курс спрямований на отримання студентами теоретичних знань та практичних умінь, які дадуть їм змогу адекватно і ефективно використовувати одержані навички у майбутній професійній діяльності.

Завдання курсу:

- сформувані у майбутніх магістрів політології вміння користуватися категорійно-понятійним апаратом з цього курсу, користуватися літературою та довідковим матеріалом з цієї проблематики;

- визначити теоретико-методологічний статус класичних та сучасних концепцій трансформації суспільства;
- розглянути та проаналізувати типові теоретичні моделі, створені на основі сучасних концепцій змін та розвитку;
- проаналізувати та оцінити науково-теоретичну й емпіричну адекватність основних теоретичних моделей суспільно-політичних змін та розвитку в сучасних умовах;
- оцінити та визначити перспективи використання та подальшої розробки різноманітних теорій політичних змін та розвитку.

За результатами успішного засвоєння курсу студент повинен:

- **знати:**

- методологічні особливості сучасних теорій політичних змін та розвитку;
- основні історико-методологічні підходи до концептуалізації політичних змін та розвитку у світовій та вітчизняній політичній думці;
- соціально-економічні та суспільно-політичні передумови зародження сучасних теорій політичних змін та розвитку;
- концептуальні положення класичних та сучасних теорій політичних змін та розвитку, а також особливості їхнього застосування у контексті дослідження трансформації політичних режимів пострадянських держав;
- основні ознаки традиційного та сучасного суспільства, а також демократичного, авторитарного та гібридного політичного режиму.

- **вміти:**

- дати визначення таких термінів: політична зміна, політичний розвиток, соціальна еволюція, модернізаційна парадигма, модернізація, вестернізація, традиційне суспільство, сучасне суспільство, індустріальне суспільство, інформаційне суспільство, постмодерне суспільство, транзитологія, транзит, консолідована демократія, консолідований авторитаризм, гібридний режим.
- визначати теоретико-методологічну основу сучасних теорій політичних змін та розвитку;
- визначати та аналізувати теоретичні положення цих теорій;
- застосовувати отримані теоретичні знання на практиці, зокрема в контексті дослідження основних етапів суспільно-політичної трансформації України.

Крім того, в результаті успішного завершення курсу студент набуде:

- **загальних компетентностей:**

- здатність до адаптації та дії в новій ситуації;
- здатність проводити дослідження на відповідному рівні;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- здатність до підготовки рекомендацій і проектів рішень на основі аналізу інформації;
- володіння методами вивчення суспільних феноменів, явищ і процесів.

- **спеціальних компетентностей:**

- здатність проектувати і розуміти суть експериментів у політиці, функції та закономірності маркетингу і менеджменту в політиці, громадському секторі та міжнародних організаціях, функціонування політичного ринку, виборчої інженерії та політичного рекламування й на цій підставі аналізувати вимоги до розробки стратегії і тактики виборчої кампанії та її логістики і менеджменту;
- здатність визначати ознаки, типи, причини й наслідки політичних змін і криз, розуміти сутність антикризового менеджменту та соціального конструктивізму у політиці, а відтак вміння аналізувати соціоконструктивні виміри політики.

Програмні результати навчання:

- застосовувати для розв'язування складних задач політології розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації, особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту;
- застосовувати спеціалізовані концептуальні знання з політології, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань;
- критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів;
- розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері політології та з дотичних до неї міждисциплінарних напрямів з урахуванням методологічних, економічних, соціальних, правових та етичних аспектів;
- усвідомлювати сутність, типи, причини та наслідки політичних змін і криз, в тому числі на тлі еволюції, організації і доктрин лівих партій, а також сутність, особливості, моделі й стратегії, методи та процедури, специфіку і наповненість радикалізму, екстремізму і тероризму, техніки та механізми протидії їм і антикризового менеджменту у контексті етнічних, територіальних, регіональних конфліктів тощо, зокрема антитерористичної діяльності держави та ролі і функціональності міжнародних організацій у протидії деструктивним явищам в політиці.

3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л.		п./с.	лаб.	інд.	ср.	
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1						
Тема 1. Зміст та структура курсу. Предмет та методологія вивчення.	13	2	-	-	-	11
Тема 2. Модернізаційна парадигма розвитку. Основні підходи до визначення сучасності.	15	2	2	-	-	11
Тема 3. Сутність та типи модернізаційних процесів.	15	2	2	-	-	11
Тема 4. Постмодерн як світогляд та методологія. Дискусія про постмодерн.	15	2	2	-	-	11
Тема 5. Порівняльне дослідження політичних трансформацій та криз розвитку. Революції як особливий тип політичної зміни.	17	2	4	-	-	11
Тема 6. Поняття «переходу» («транзиту») як центральна категорія транзитологічної парадигми.	15	2	2	-	-	11
Тема 7. Синкретизм демократії та авторитаризму – гібридні політичні режими: основні індикатори визначення.	15	2	2	-	-	11
Тема 8. Україна на розпутьті: перспективи вітчизняних політичних змін та розвитку крізь призму функціонування політичного режиму сучасної України.	15	2	2	-	-	11
Разом – Змістовний модуль 1	120	16	16	-	-	88
РАЗОМ	120	16	16	-	-	88

4. Основна та додаткова література

Основна література:

1. Вельш В. Наш постмодерний модерн / пер. з нім. А.Л. Богачова, М.Д. Култаєвої, Л.А.Ситніченко. Київ: Альтерпрес, 2004. 328 с.
2. Гантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах / пер. з англ. Тарас Цимбал. Київ: Наш Формат, 2020. 448 с.
3. Денисенко В., Чепурко Г., Піддубний В. Особливості модернізації українського суспільства в умовах глобалізації. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2018. Випуск 17. С. 145–154.
4. Кірюхін Д. Теорії модернізації та посткомуністичні суспільства. *Актуальні проблеми духовності: зб. наук. праць* / ред.: Я.В. Шрамко. 2015. Вип. 16. С.125-134.
5. Кутуєв П. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 516 с.
6. Кутуєв П. Модерн, модернізація, розвиток: ідеї та практики: монографія. Київ: Талком, 2015. 467 с.
7. Мацієвський Ю. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991-2014) : монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2016. 552 с
8. Зеленько Г. Кризи політичного розвитку в Україні: причини та зміст. Політичні дослідження. 2021. № 2. С. 33–61.
9. Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору : монографія / за ред. к.і.н., доц. А.Г.Бульвінського. Київ : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. 288 с.
10. Bugden D. Technology, Decoupling, and Ecological Crisis: Examining Ecological Modernization Theory Through Patent Data. *Environmental Sociology*. 2022. Vol. 8 (3). P. 228-241.
11. Fisun O. Neopatrimonialism in Post-Soviet Eurasia / *Stubborn Structures: Reconceptualizing Post-Communist Regimes* / Edited by Bálint Magyar. Budapest-New-York: CEU Press, 2019. P. 75–96.
12. Prokop M. Badanie nad reżimami hybrydalnymi. Case study systemy polityczne Ukrainy i Rosji w latach 2000-2012. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2020. 258 s.
13. Kyianytsia L. The Modernization Theory Paradigm and Its Discontents: Reviewing the Contribution and Fallings of the Modernization Theory to Social and Political Research. *Ukrainian Policymaker*. 2021. Vol. 8, P. 41-50.
14. Matsiyevsky Y. Mixed Values and Societal Constraints: The Weak Prospects for Authoritarianism in Ukraine // *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization Institute for European, Russian, and Eurasian Studies*. The George Washington University Advanced Publishing. Vol. 29 (2), 2021. P.135-158.

Додаткова література:

15. Зеленько Г. «Навздогінна модернізація»: досвід Польщі та України. Київ: Критика, 2003. Розділ 1.

16. Даймонд Л. Консолідація демократії і політична культура // Демократія. Антологія / упорядник О. Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С. 882-942.
17. Долженков О. Україна-Білорусь: Досвід політичної трансформації: Монографія. Одеса: Астропринт, 2003. 264 с.
18. Кутуєв П. Концепції розвитку та модернізації в соціологічному дискурсі: еволюція дослідницьких програм: монографія. Київ: Сталь, 2005. 500 с.
19. Мацієвський Ю. Між авторитаризмом і демократією: політичний режим після «помаранчевої революції». *Політичний менеджмент*. 2006. № 5. С.18-32.
20. Романюк О. Посткомуністичні революції // *Політичний менеджмент*. – 2005. – № 4(13). – С. 16-28.
21. Gill G. Democracy and Post-Communism. Political change in the Post-Communist World. London and New York: Routledge, 2002. 272 p.
22. Huntington S.P. Trzecia fala demokracji. Warszawa: PWN, 1995. 326 s.
23. O'Donnell G., Schmitter P.C. Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1986. 81 p.
24. Giddens A. The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press. 1990.
25. Giddens A. Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press. 1991.
26. Giddens A. The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies. Cambridge: Polity Press. 1992.
27. Beck U., Giddens A., Lash S. Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order. Cambridge: Polity Press. 1994.
28. Giddens A. The Politics of Climate Change. Cambridge: Polity. 2009.

Інтернет-джерела:

29. Вісник Львівського університету: серія філософсько-політологічні студії / URL: <http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/uk/>
30. Modernization Theory / URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/modernization-theory>
31. Modernization Theory / URL: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/modernization-theory>
32. Theories of Development Modernization Theory / URL: <https://www.youtube.com/watch?v=om5so5zmk-o>
33. What is Modernization Theory – Video and Lesson Transcript / URL: <https://study.com/learn/lesson/modernization-theory.html>

5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. Зміст та структура курсу. Предмет та методологія вивчення.

Розвиток та модернізація, політичний розвиток та політична модернізація: взаємозв'язок, але неспівпадіння концептів. Традиційне, перехідне та сучасне суспільство. Особливості традиційного суспільства. Передумови та різновиди трансформаційних процесів у напрямку модернізації. Перехідне суспільство та кризи модернізації. Характеристика сучасного суспільства. Передумови модернізації. Аспекти модернізації.

Активізація досліджень політичної модернізації у межах нової порівняльної політології. Теорія розвитку: альтернативні уявлення у вигляді теорії залежності та теорії модернізації.

Еволюційна парадигма Ш. Айзенштадта. Відокремлені, поєднані та особливі зміни. Революції епохи Модерну, їхні різновиди та типи. Вивчення фаз модернізації. Стадії зростання У. Ростоу. Теорії розвитку «третього світу».

Основні поняття: модерн, розвиток, модернізація, традиційне, перехідне, сучасне суспільство.

Тема 2. Модернізаційна парадигма розвитку. Основні підходи до визначення сучасності.

О. Конт та його концепція соціальної еволюції. О. Конт «Дух позитивної філософії» (1842). Еволюційна парадигма Г. Спенсера. Г. Спенсер «Основи соціології» (1876-1896). Е. Дюркгейм та його концепція соціальної еволюції. Е. Дюркгейм «Про розподіл суспільної праці. Метод Соціології» (1893).

Поняття філософсько-історичної парадигми. Універсалістський та локалістський, культурологічний та техноцентричний підходи до осмислення історичного процесу. Інтерпретація поняття «сучасність» у межах вказаних підходів. Формаційний підхід як парадигма філософсько-історичного дослідження.

Д. Ростоу. Модернізація як революція. Цілі політичної модернізації. Три шляхи модернізації Б. Мура. Політична модернізація як залежна змінна у теоріях Д.Лернера, С.Ліпсета, К. Дейча, Е. Вебера.

Проблеми осмислення модернізації в праці С. Гантінгтона «Політичний порядок в суспільствах, що змінюються» (1968).

Критика теорії модернізації. А. Пшеворський, Ф. Лімонжи. Поява концепцій про альтернативні шляхи модернізації. Теорія модернізації Д.Аптера. Стадії політичного розвитку А. Органського. Моделі розвитку С. Блека. Аспекти політичного розвитку. Аналіз теорій політичного розвитку Л. Паєм.

Основні поняття: соціальна еволюція, модерн, постмодерн, політична зміна, політичний розвиток, модернізація, теорії модернізації.

Тема 3. Сутність та типи модернізаційних процесів.

Поняття модернізації. Модернізація як процес переходу до сучасності. органічні та неорганічні модернізації. Джерела органічної модернізації. Модернізація та вестернізація. Типи модернізації.

Основні поняття: політична зміна, політичний розвиток, модернізація, органічна модернізація, вестернізація, теорії модернізації.

Тема 4. Постмодерн як світогляд та методологія. Дискусія про постмодерн.

Модерн та постмодерн. Загальна характеристика, принципи та періодизація постмодерну. Теоретичні джерела та витoki постмодернізму. Ж.-Ф. Ліотар «Відповідь на питання: що таке постмодерн». З. Бауман «Суперечка про постмодернізм». В. Вельш «Наш постмодерний модерн». У. Бек «Суспільство ризику. На шляху до іншого модерну». Е. Гідденс та його погляди на розвиток сучасного суспільства.

Основні поняття: соціальна еволюція, модерн, постмодерн, політична зміна, політичний розвиток, модернізація, теорії модернізації.

Тема 5. Порівняльне дослідження політичних трансформацій та криз розвитку. Революції як особливий тип політичної зміни.

Конфлікт як основне джерело політичних змін. Системна криза як надзвичайна форма нестійкості політичної системи. Різновиди політичних змін в залежності від загального характеру динаміки політичної системи. Відтворення. Розвиток. Деградація та занепад. Основні типи політичних змін. Реформи. Соціальні передумови та лідери-реформатори. Ненасильницький та еволюційний характер реформ. Вплив інституціональних змін на еволюцію політичної культури.

Теорії криз розвитку (стенфордський проект). Теорія політичного занепаду С. Гантінгтона.

Революції. Теоретичні підходи до аналізу революцій. Ознаки революцій. Передумови революції. Передреволюційна ситуація. Революція «згори» та революція «знизу». Результати революції. перевороти. Подібність та відмінність у революціях та державних переворотах. Політичні еліти та різновиди переворотів. Контрперевороти та реставрації.

Основні поняття: соціальна еволюція, модерн, постмодерн, політична зміна, політичний розвиток, політичні реформи, політичний занепад, кризи розвитку, модернізація, теорії модернізації, революція, контрреволюція, революційна ситуація, переворот, контрперевороти.

Тема 6. Поняття «переходу» («транзиту») як центральна категорія транзитологічної парадигми.

Центральною категорією транзитологічного підходу є поняття «переходу (транзиту)», яке визначено як процес, що охоплює період між початком змін і подальшим розпадом одного типу консолідованого режиму й утворенням на його місці іншого типу консолідованого режиму. Протягом перших трьох етапів становлення та утвердження транзитологічної парадигми (у 70-80-ті роки ХХ ст.) була сформована так звана класична модель переходу, яка розглядає цей процес як послідовність трьох етапів: 1) лібералізація авторитарного режиму; 2) встановлення демократичного правління; 3) консолідація демократичного режиму. Її головна особливість – заданість результату переходу: як єдино можливий кінцевий пункт суспільно-політичних трансформацій розглядається становлення демократичного режиму. Тобто, перехід у рамках цієї моделі є лише «переходом до демократії». Досвід посткомуністичних трансформацій пострадянських країн, у більшості з яких були сформовані різні форми недемократичних режимів, у тім числі гібридні, засвідчив теоретичну неадекватність застосування зазначеної схеми для дослідження та пояснення суспільно-політичних перетворень у цих країнах. Саме тому для теоретично послідовного та емпірично адекватного відображення суті та динаміки змін типів політичних режимів пострадянських країн треба використовувати модель «переходу з відкритим фіналом», у рамках якої транзит представлений як процес зміни одного типу консолідованого режиму в інший, що відбувається за такою схемою: 1) послаблення попереднього режиму; 2) розпад попереднього режиму; 3) невизначеність; 4) вихід з невизначеності=становлення нового режиму; 5) консолідація нового режиму.

Основні поняття: демократія, демократизація, «хвилі» демократизації, лібералізація, консолідація, політична зміна, політичний розвиток, політичні реформи, модернізація, посткомунізм, транзитологія.

Тема 7. Синкретизм демократії та авторитаризму – гібридні політичні режими: основні індикатори визначення.

Розкрито суть головних підходів щодо концептуалізації гібридних політичних режимів. Зокрема, виділено три підходи. У рамках першого гібридні режими розглядають як «неповні» або «дефектні» демократії з визначенням тих їхніх ознак, які не дають підстави ідентифікувати їх як ліберальні демократії (зокрема, Ф.Шміттер, Г.О'Доннелл, Ф.Закарія, Л.Даймонд, Р.Саква, А.Браун, Є.Коростелева, В.Меркель, А.Круассан, Г.Гілл). У контексті другого підходу ці режими представлені як лібералізований або демократизований авторитаризм з зазначенням тих їх особливих ознак, які нехарактерні для класичного авторитарного режиму (Ф.Роедер, М.Оттауей, Л.Вей, С.Левіцкі). Представники третього підходу (наприклад, Т.Карозерс, Х.Балзер) взагалі відмовляються від використання категорій «авторитаризм» або «демократія» в контексті дослідження гібридних форм політичних режимів, враховуючи в своїй класифікації характерніші ознаки цих режимів, які відрізняють їх як від демократії, так і від авторитаризму, що зумовлює появу таких визначень, як режим «керованого плюралізму», режим «безплідного плюралізму», режим «домінуючої влади».

На підставі аналізу та синтезу зазначених підходів запропоновано визначення гібридного типу політичних режимів, їхню класифікацію, а також бачення системи індикаторів цього типу режимів (10 позицій).

Основні поняття: авторитаризм, демократія, демократизація, лібералізація, консолідація, гібридний режим, політична зміна, політичний розвиток, політичні реформи, модернізація, посткомунізм, транзитологія.

Тема 8. Україна на розпутьті: перспективи вітчизняних політичних змін та розвитку крізь призму функціонування політичного режиму сучасної України.

Способи формування та обсяг повноважень центральних інститутів державної влади України, розкрито характер реальної взаємодії між гілками влади на горизонтальному та вертикальному (у розрізі «центр-регіони») рівні. Особливості перебігу виборчих процесів в країні, стан електоральної конкуренції, досліджено можливості для ведення опозиційної діяльності в рамках режиму, а також для доступу громадян до альтернативних джерел інформації. Ситуація з взаємодією держави з незалежними громадськими організаціями, розкрито характер участі правоохоронних, судових і контрольно-ревізійних органів у політичному житті країни, визначено домінуючий тип політичної культури суспільства. Класифікація форм державного правління, державно-територіального устрою та політичного режиму України.

Основні поняття: авторитаризм, демократія, демократизація, лібералізація, консолідація, гібридний режим, політичний режим України, посткомунізм, транзитологія.

6. Теми та зміст семінарських занять навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1

Тема 1. Модернізаційна парадигма розвитку. Основні підходи до визначення сучасності (2 год.).

1. О. Конт, Г. Спенсер, Е. Дюркгейм та їхні концепції соціальної еволюції;
2. Формаційний підхід як парадигма філософсько-історичного дослідження.
3. Модернізація як революція. Цілі політичної модернізації.
4. Три шляхи модернізації Б. Мура. Політична модернізація як залежна змінна у теоріях Д. Лернера, С. Ліпсета, К. Дейча, Е. Вебера.
5. Проблеми осмислення модернізації в праці С.Гантінгтона «Політичний порядок в суспільствах, що змінюються»;
6. Критика теорії модернізації. А. Пшеворський, Ф. Лімонжи. Поява концепцій про альтернативні шляхи модернізації. Теорія модернізації Д.Аптера.
7. Стадії політичного розвитку А. Органського. Моделі розвитку С. Блека. Аспекти політичного розвитку. Аналіз теорій політичного розвитку Л. Паєм.

Основні поняття: соціальна еволюція, модерн, постмодерн, політична зміна, політичний розвиток, модернізація, теорії модернізації.

Література

1. Гантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах / пер. з англ. Тарас Цимбал. Київ: Наш Формат, 2020. 448 с.
2. Кутуєв П. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 516 с.
3. Кутуєв П. Модерн, модернізація, розвиток: ідеї та практики: монографія. Київ: Талком, 2015. 467 с.
4. Acemoglu D., Robinson J. Non-Modernization: Power-Culture Trajectories and the Dynamics of Political Institutions. *Annual Review of Political Science*. 2022. Vol.25 (1). P. 323-339.
5. Giddens A. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press. 1990.
6. Kyianytsia L. The Modernization Theory Paradigm and Its Discontents: Reviewing the Contribution and Fallings of the Modernization Theory to Social and Political Research. *Ukrainian Policymaker*. 2021. Vol. 8, P. 41-50.
7. Вісник Львівського університету: серія філософсько-політологічні студії / URL: <http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/uk/>
8. Modernization Theory / URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/modernization-theory>
9. Modernization Theory / URL: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/modernization-theory>
10. Theories of Development Modernization Theory / URL: <https://www.youtube.com/watch?v=om5so5znk-o>
11. What is Modernization Theory – Video and Lesson Transcript / URL: <https://study.com/learn/lesson/modernization-theory.html>

Тема 2. Сутність та типи модернізаційних процесів (2 год.).

1. Поняття модернізації. Модернізація як процес переходу до сучасності.
2. Органічні та неорганічні модернізації. Джерела органічної модернізації.
3. Модернізація та вестернізація.
4. Типи модернізації.

Основні поняття: політична зміна, політичний розвиток, модернізація, органічна модернізація, вестернізація, теорії модернізації.

Література

1. Кутуєв П. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 516 с.
2. Кутуєв П. Модерн, модернізація, розвиток: ідеї та практики: монографія. Київ: Талком, 2015. 467 с.
3. Giddens A. The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press. 1990.
4. Kyianytsia L. The Modernization Theory Paradigm and Its Discontents: Reviewing the Contribution and Fallings of the Modernization Theory to Social and Political Research. *Ukrainian Policymaker*. 2021. Vol. 8, P. 41-50.
5. Modernization Theory / URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/modernization-theory>
6. Modernization Theory / URL: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/modernization-theory>
7. Theories of Development Modernization Theory / URL: <https://www.youtube.com/watch?v=om5so5znk-o>
8. What is Modernization Theory – Video and Lesson Transcript / URL: <https://study.com/learn/lesson/modernization-theory.html>

Тема 3. Постмодерн як світогляд та методологія (2 год.).

1. Загальна характеристика, принципи та періодизація постмодерну.
2. Теоретичні джерела постмодернізму.
3. Дискусія про постмодерн (Ліотар, Бауман, Вельш, Бек).
4. Ентоні Гідденс та його погляди на розвиток сучасного суспільства.

Основні поняття: соціальна еволюція, модерн, постмодерн, політична зміна, політичний розвиток, модернізація, теорії модернізації, «рефлексивна модернізація», «суспільство ризику», «третій шлях»

Література

1. Вельш В. Наш постмодерний модерн / пер. з нім. А.Л. Богачова, М.Д. Култаєвої, Л.А.Ситніченко. Київ: Альтерпрес, 2004. 328 с.
2. Кутуєв П. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 516 с.
3. Кутуєв П. Модерн, модернізація, розвиток: ідеї та практики: монографія. Київ: Талком, 2015. 467 с.

4. Bugden D. Technology, Decoupling, and Ecological Crisis: Examining Ecological Modernization Theory Through Patent Data. *Environmental Sociology*. 2022. Vol. 8 (3). P. 228-241.
5. Giddens A. The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press. 1990.
6. Giddens A. Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age. Cambridge: Polity Press. 1991.
7. Giddens A. The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies. Cambridge: Polity Press. 1992.
8. Beck U., Giddens A., Lash S. Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order. Cambridge: Polity Press. 1994.
9. Giddens A. The Politics of Climate Change. Cambridge: Polity. 2009.

Тема 4. Порівняльне дослідження політичних трансформацій та криз розвитку. Революції як особливий тип політичної зміни (4 год).

1. Конфлікт як основне джерело політичних змін. Системна криза як надзвичайна форма нестійкості політичної системи. Різновиди політичних змін в залежності від загального характеру динаміки політичної системи.
2. Основні типи політичних змін.
3. Реформи. Соціальні передумови та лідери-реформатори. Ненасильницький та еволюційний характер реформ. Вплив інституціональних змін на еволюцію політичної культури.
4. Теорії криз розвитку (стенфордський проект). Теорія політичного занепаду С. Гантінгтона.
5. Революції. Теоретичні підходи до аналізу революцій. Ознаки революцій.

Основні поняття: соціальна еволюція, модерн, постмодерн, політична зміна, політичний розвиток, політичні реформи, політичний занепад, кризи розвитку, модернізація, теорії модернізації, революція, контрреволюція, революційна ситуація, переворот, контрперевороти.

Література

1. Гантінгтон С. Політичний порядок у мінливих суспільствах / пер. з англ. Тарас Цимбал. Київ: Наш Формат, 2020. 448 с.
2. Зеленько Г. Кризи політичного розвитку в Україні: причини та зміст. Політичні дослідження. 2021. № 2. С. 33–61.
3. Кірюхін Д. Теорії модернізації та посткомуністичні суспільства. *Актуальні проблеми духовності: зб. наук. праць* / ред.: Я.В. Шрамко. 2015. Вип. 16. С.125-134.
4. Кутуєв П. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 516 с.
5. Кутуєв П. Модерн, модернізація, розвиток: ідеї та практики: монографія. Київ: Талком, 2015. 467 с.
6. Мацієвський Ю. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991-2014) : монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2016. 552 с.
6. Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору : монографія / за ред. к.і.н., доц. А.Г.Бульвінського. Київ : ДУ «Інститут всевітньої історії НАН України», 2017. 288 с.
7. Matsiyevsky Y. Mixed Values and Societal Constraints: The Weak Prospects for Authoritarianism in Ukraine // *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization Institute for European, Russian,*

and Eurasian Studies. The George Washington University Advanced Publishing. Vol. 29 (2), 2021. P.135-158.

8. Вісник Львівського університету: серія філософсько-політологічні студії / URL: <http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/uk/>

Тема 5. Поняття «переходу» («транзиту») як центральна категорія транзитологічної парадигми (2 год.).

1. Особливості становлення «класичної» транзитологічної парадигми.
2. Дотранзитологічний етап (теорія модернізації; Д. Растоу).
3. Етап утвердження транзитологічної парадигми (Г. О’Доннелл, Ф. Шміттер, Л. Вайтхед).
4. Період тестування теорії демократичного транзиту (А. Пшеворський).
5. Особливості застосування транзитологічної парадигми для пояснень суспільно-політичних перетворень на пострадянському просторі. Суть «некласичної» транзитологічної парадигми.

Основні поняття: демократія, демократизація, «хвилі» демократизації, лібералізація, консолідація, політична зміна, політичний розвиток, політичні реформи, модернізація, посткомунізм, транзитологія.

Література

1. Кірюхін Д. Теорії модернізації та посткомуністичні суспільства. *Актуальні проблеми духовності: зб. наук. праць* / ред.: Я.В. Шрамко. 2015. Вип. 16. С.125-134.
2. Мацієвський Ю. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991-2014) : монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2016. 552 с.
3. Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору : монографія / за ред. к.і.н., доц. А.Г.Бульвінського. Київ : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. 288 с.
4. Fisun O. Neopatrimonialism in Post-Soviet Eurasia / *Stubborn Structures: Reconceptualizing Post-Communist Regimes* / Edited by Bálint Magyar. Budapest-New-York: CEU Press, 2019. P. 75–96.
5. Matsiyevsky Y. Mixed Values and Societal Constraints: The Weak Prospects for Authoritarianism in Ukraine // *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization Institute for European, Russian, and Eurasian Studies*. The George Washington University Advanced Publishing. Vol. 29 (2), 2021. P.135-158.
6. Prokop M. Badanie nad reżimami hybrydalnymi. Case study systemy polityczne Ukrainy i Rosji w latach 2000-2012. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2020. 258 s.
7. Вісник Львівського університету: серія філософсько-політологічні студії / URL: <http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/uk/>

Тема 6. Синкретизм демократії та авторитаризму – гібридні політичні режими: основні індикатори визначення (2 год.).

1. Підходи щодо концептуалізації гібридних політичних режимів.

2. «Неповні» або «Дефектні» демократії.
3. Лібералізований або демократизований авторитаризм;
4. Режим «безплідного плюралізму», режим «домінуючої влади», режим «керованого плюралізму».
5. Індикатори гібридного типу політичних режимів

Основні поняття: авторитаризм, демократія, демократизація, лібералізація, консолідація, гібридний режим, політична зміна, політичний розвиток, політичні реформи, модернізація, посткомунізм, транзитологія.

Література

1. Кірюхін Д. Теорії модернізації та посткомуністичні суспільства. *Актуальні проблеми духовності: зб. наук. праць* / ред.: Я.В. Шрамко. 2015. Вип. 16. С.125-134.
2. Мацієвський Ю. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991-2014) : монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2016. 552 с.
3. Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору : монографія / за ред. к.і.н., доц. А.Г.Бульвінського. Київ : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. 288 с.
4. Fisun O. Neopatrimonialism in Post-Soviet Eurasia / *Stubborn Structures: Reconceptualizing Post-Communist Regimes* / Edited by Bálint Magyar. Budapest-New-York: CEU Press, 2019. P. 75–96.
5. Matsiyevsky Y. Mixed Values and Societal Constraints: The Weak Prospects for Authoritarianism in Ukraine // *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization Institute for European, Russian, and Eurasian Studies*. The George Washington University Advanced Publishing. Vol. 29 (2), 2021. P. 135-158.
6. Prokop M. Badanie nad reżimami hybrydalnymi. Case study systemy polityczne Ukrainy i Rosji w latach 2000-2012. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2020. 258 s.
7. Вісник Львівського університету: серія філософсько-політологічні студії / URL: <http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/uk/>

Тема 7. Україна на розпутьті: перспективи вітчизняних політичних змін та розвитку крізь призму функціонування політичного режиму сучасної України (2 год.).

1. Способи формування та обсяг повноважень центральних інститутів державної влади України, характер реальної взаємодії між гілками влади на горизонтальному та вертикальному (у розрізі «центр-регіони») рівні;
2. Особливості перебігу виборчих процесів в країні, стан електоральної конкуренції;
3. Можливості для ведення опозиційної діяльності в рамках режиму, а також для доступу громадян до альтернативних джерел інформації;
4. Ситуація з взаємодією держави з незалежними громадськими організаціями;
5. Характер участі правоохоронних, судових і контрольно-ревізійних органів у політичному житті країни;
6. Домінуючий тип політичної культури українського суспільства.

Основні поняття: авторитаризм, демократія, демократизація, лібералізація, консолідація, гібридний режим, політичний режим України, посткомунізм, транзитологія.

Література

1. Зеленько Г. Кризи політичного розвитку в Україні: причини та зміст. Політичні дослідження. 2021. № 2. С. 33–61.
2. Зеленько Г. «Навздогінна модернізація»: досвід Польщі та України. Київ: Критика, 2003. Розділ 1.
3. Мацієвський Ю. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991-2014) : монографія. Чернівці: Книги – XXI, 2016. 552 с.
4. Мацієвський Ю. Між авторитаризмом і демократією: політичний режим після «помаранчевої революції». *Політичний менеджмент*. 2006. № 5. С.18-32.
5. Особливості суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору : монографія / за ред. к.і.н., доц. А.Г.Бульвінського. Київ : ДУ «Інститут всевітньої історії НАН України», 2017. 288 с.
6. Fisun O. Neopatrimonialism in Post-Soviet Eurasia / *Stubborn Structures: Reconceptualizing Post-Communist Regimes* / Edited by Bálint Magyar. Budapest-New-York: CEU Press, 2019. P. 75–96.
7. Matsiyevsky Y. Mixed Values and Societal Constraints: The Weak Prospects for Authoritarianism in Ukraine // *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization Institute for European, Russian, and Eurasian Studies*. The George Washington University Advanced Publishing. Vol. 29 (2), 2021. P.135-158.
8. Prokop M. Badanie nad reżimami hybrydalnymi. Case study systemu polityczne Ukrainy i Rosji w latach 2000-2012. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2020. 258 s.
9. Вісник Львівського університету: серія філософсько-політологічні студії / URL: <http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/uk/>

7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Теоретико-методологічна специфіка вивчення сучасних теорій політичних змін та розвитку. Історіографія та джерельна база дослідження політичних змін та розвитку.	11
2	Тема 2. Соціальний еволюціонізм як теоретико-методологічний фундамент сучасних теорій політичних змін та розвитку.	11
3	Тема 3. Модернізація як перехід до сучасності: кейс України.	11
4	Тема 4. Постмодерн: світогляд чи методологія?	11
5	Тема 5. Політичні трансформації та кризи розвитку: контекст України в роки незалежності. Революція у XXI столітті: традиційне розуміння чи зміна концепту?	11
6	Тема 6. Трансформація політичного режиму в Україні: дослідження за допомогою інструментарію транзитологічної парадигми.	11
7	Тема 7. Гібридні політичні режими на пострадянському просторі: тимчасовий чи природний стан?	11
8	Тема 8. Перспективи розвитку політичного режиму України в умовах глобальної нестабільності.	11
Разом		88

8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів

Оцінювання знань студента здійснюється за 100-бальною шкалою.

Поточний контроль

Поточний контроль – це оцінювання знань студента під час семінарських занять, якості виконання домашніх завдань, самостійної роботи та активності студента на занятті.

Поточний контроль рівня засвоєння навчального матеріалу дисципліни „Сучасні теорії політичних змін та розвитку” оцінюється за п’ятибальною шкалою. У кінці семестру виводиться середнє арифметичне усіх одержаних оцінок за відповіді та контрольний замір знань. Одержаний результат множимо на коефіцієнт 10. За семестр студент набирає до 50 балів.

Якщо студент жодного разу не відповідав на семінарських заняттях, матиме за відповідний поточний контроль 0 балів.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- Виступ з основного питання.
- Усна наукова доповідь.
- Доповнення, запитання до виступаючого, рецензія на виступ.
- Участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття.
- Аналіз джерельної і монографічної літератури.
- Письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи тощо).
- Есе (письмова робота, оформлена відповідно до вимог).

Результати поточного контролю заносяться до журналу обліку роботи академічної групи. Позитивна оцінка поточної успішності студента за відсутності пропущених і невідпрацьованих семінарських занять, позитивні оцінки за контрольний замір знань є підставою допуску до підсумкової форми контролю – заліку.

Контрольний замір знань

Контрольний замір знань проводиться відповідно до графіка навчального процесу.

Оцінка виставляється з урахуванням результатів проведеного контрольного заходу. Використовується п’ятибальна шкала оцінювання.

Контрольні заходи з дисципліни „Сучасні теорії політичних змін та розвитку” проводяться під час семінарських занять в академічній групі відповідно до розкладу занять.

Контрольні заходи проводяться у вигляді письмової контрольної роботи. В окремих випадках можна застосовувати й інші форми контролю: письмові завдання, усні колоквиуми та ін.

До контрольного заходу студент допускається незалежно від результатів поточного контролю. На консультаціях студент може відпрацювати пропущені семінарські заняття, захистити самостійні завдання, а також ліквідувати заборгованості з інших видів навчальної роботи.

У разі відсутності студента на контрольному заході йому надається право на повторне складання в індивідуальному порядку.

Підсумковий (семестровий) контроль

Позитивна оцінка поточної успішності за умови відсутності пропущених або невідпрацьованих семінарських занять є підставою допуску до підсумкової форми контролю.

З дисципліни „Сучасні теорії політичних змін та розвитку” передбачена така форма звітності, як залік. Протягом семестру студент може набрати до 50 балів. На заліку – максимально 50 балів. Для допуску до заліку студент повинен набрати за результатами поточного і модульного контролю не менше 26 балів.

Залік може бути виставлений за результатами поточного контролю за результатами співбесіди зі студентом.

Залік проводиться в усній формі.

9. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів із дисципліни, котра завершується заліком, становить за поточну успішність 50 балів. На заліку студент теж може отримати 50 балів.

Поточний контроль та самостійна робота						Сума	Залік
Змістовий модуль 1						50	50
1	2	3	4	5	6		

1, 2 ... 6 – теми семінарських занять у рамках змістовного модуля.

При оформленні документів за залкову сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Національна шкала	Рейтингова шкала	Шкала ECTS	Пояснення
5 (відмінно)	90-100	A	зараховано
4 (добре)	81-89	B	зараховано
	71-80	C	зараховано
3 (задовільно)	61-70	D	зараховано
	51-60	E	зараховано
2 (незадовільно)	25-50	FX	незараховано
	0-24	F	незараховано без права перездачі

10. Контрольні питання для підсумкового контролю (заліку)

1. Методологічні особливості дослідження сучасних теорій політичних змін та розвитку.
2. О. Конт та його концепція соціальної еволюції;
3. Еволюційна парадигма Г. Спенсера;
4. Е. Дюркгейм та його концепція соціальної еволюції.
5. Поняття філософсько-історичної парадигми. Універсалістський та локалістський, культурологічний та техноцентричний підходи до осмислення історичного процесу. Інтерпретація поняття «сучасність» у межах вказаних підходів. Традиціоналізм, «модерніті», «постмодерніті». Ф. Фукуяма про «кінець історії». Формаційний підхід як парадигма філософсько-історичного дослідження;
6. Д. Растоу. Модернізація як революція. Цілі політичної модернізації. Три шляхи модернізації Б. Мура. Політична модернізація як залежна змінна у теоріях Д.Лернера, С.Ліпсета, К. Дейча, Е. Вебера;
7. Критика теорії модернізації. А. Пшеворський, Ф. Лімонжи. Поява концепцій про альтернативні шляхи модернізації. Теорія модернізації Д.Аптера. Стадії політичного розвитку А. Органського. Моделі розвитку С. Блека. Аспекти політичного розвитку. Аналіз теорій політичного розвитку Л. Паєм.
8. Проблеми осмислення модернізації в праці С.Гантінгтона «Політичний порядок в суспільствах, що змінюються»;
9. Проблема інститутів та інституалізації в процесі політичної модернізації. Варіанти модернізації державних інститутів.
10. Поняття модернізації. Модернізація як процес переходу до сучасності.
11. Органічні та неорганічні модернізації. Джерела органічної модернізації.
12. Модернізація та вестернізація
13. Типи модернізації.
14. Загальна характеристика, принципи та періодизація постмодерну.
15. Теоретичні джерела постмодернізму.
16. Ж.-Ф. Ліотар «Відповідь на питання: що таке постмодерн»;
17. З. Бауман «Суперечка про постмодернізм»;
18. В. Вельш «Наш постмодерний модерн»;
19. У. Бек «Суспільство ризику. На шляху до іншого модерну».
20. Дискусія про постмодерн: концепція «пізнього модерну» Ентоні Гідденса;
21. Особливості «рефлексивної модернізації»;
22. Е. Гідденс та його інтерпретація процесів глобалізації;
23. Глобалізація та «суспільство ризику»: екологічні виклики.
24. Концепція «третього шляху» як адаптація соціал-демократії до викликів сучасності.
25. Конфлікт як основне джерело політичних змін. Системна криза як надзвичайна форма нестійкості політичної системи. Різновиди політичних змін в залежності від загального характеру динаміки політичної системи. Відтворення. Розвиток. Деградація та занепад. Основні типи політичних змін;
26. Реформи. Соціальні передумови та лідери-реформатори. Ненасильницький та еволюційний характер реформ. Вплив інституціональних змін на еволюцію політичної культури;
27. Теорії криз розвитку (стенфордський проект). Теорія політичного занепаду С. Гантінгтона.
28. Революції. Теоретичні підходи до аналізу революцій. Ознаки революцій. Передумови революції.
29. Передреволюційна ситуація. Революція «згори» та революція «знизу». Результати революції;
30. Перевороти. Подібність та відмінність у революціях та державних переворотих. Політичні еліти та різновиди переворотів. Контрперевороти та реставрації;
31. Теорія «хвиль» демократизації С. Гантінгтона. Занепад демократичних режимів в історії: приклади та причини. Дослідження демократизації четвертої «хвилі»;
32. Фактори демократизації: внутрішні та зовнішні.

33. Глобалізація та демократія.
34. Структурний підхід до демократизації. Структурні фактори демократизації: держава, нація, економіка, соціальна сфера, культура, цінності.
35. Процедурний підхід до демократизації.
36. Нормативні та процедурні визначення демократії;
37. Режим консолідованої демократії: суть та індикатори визначення;
38. Авторитарний політичний режим як стартова точка переходу до демократії: суть та індикатори визначення.
39. Гібридні політичні режими як результат трансформації авторитарних режимів: суть, основні підходи до концептуалізації та індикатори визначення.
40. Перспективи вітчизняних політичних змін крізь призму функціонування політичного режиму сучасної України.